

Ιστοριογραφία του πρώτου μισού του 20ού αιώνα (1909-1940)

Οι πρώτες τέσσερις δεκαετίες του 20ού αιώνα αποδείχθηκαν ιδιαίτερα κρίσιμες για την Ελλάδα, καθώς, στο περιθώριο των κοσμογονικών ευρωπαϊκών αλλαγών, χαρακτηρίζονται από την εδαφική επέκταση των Βαλκανικών Πολέμων και των συνθηκών ειρήνης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, τη μικρασιατική καταστροφή και την κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας, τις μετακινήσεις εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων από και προς την Ελλάδα, την άνοδο του βενιζελικού φιλελευθερισμού, τον εθνικό διχασμό, την αμφισβήτηση και την πρόσκαιρη κατάργηση της μοναρχίας, την όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και την εμφάνιση του ΚΚΕ, τα στρατιωτικά κινήματα και τις δικτατορίες του Μεσοπολέμου. Σε σύγκριση με την αμέσως προηγούμενη χρονική περίοδο, το

δεύτερο μισό του 19ου αιώνα δηλαδή, η περίοδος 1900-1940 προσφέρει στον ιστορικό ερευνητή τη δυνατότητα να ερευνήσει ένα πλήθος θεμάτων με μεγάλο ενδιαφέρον για το ευρύτερο κοινό και τη σύγχρονη «δημόσια ιστορία».

Θα ξεκινήσουμε τη συνοπτική παρουσίαση της βιβλιογραφικής παραγωγής των τελευταίων είκοσι χρόνων (βιβλία που εκδόθηκαν αυτοτελώς μετά το 1990) για την περίοδο 1909-1940, επαναλαμβάνοντας το συμπέρασμα του Αντώνη Λιάκου σε ένα ανάλογο εκτενέστερο του άρθρο («Η νεοελληνική ιστοριογραφία το τελευταίο τέταρτο του εικοστού αιώνα», *Σύγχρονα Θέματα*, 76-77 (Ιανουάριος-Ιούλιος 2001): «Η ιστορία του Μεσοπολέμου γράφεται κυρίως από τη μεταπολιτευτική γενιά, που δημοσιεύει αυτοτε-

**Πέτρος
Παπαπολυβίου**

ήως στη δεκαετία του '80». Αν και η περαιτέρω συζήτηση θα ήταν εξόχως ενδιαφέρουσα για τις δομές της ελληνικής ιστοριογραφίας, υπογραμμίζουμε ότι τα χρόνια που μεσοδήβησαν μέχρι σήμερα επιβεβαιώνουν αυτό το συμπέρασμα. Με συμβολική «τομή» το κίνημα στο Γουδί, η αλληλεξάρτηση στρατού και πολιτικής εξακολούθησε να προκαλεί το ενδιαφέρον των ερευνητών. Για το σημαντικό αυτό κεφάλαιο θεμελιώδεις παραμένουν οι μελέτες του θάνου Βερέμη (πιο πρόσφατη έκδοση, *Ο στρατός στην ελληνική πολιτική. Από την Ανεξαρτησία έως τη Δημοκρατία*, Κούριερ Εκδοτική, 2000). Νέοι τίτλοι τα τελευταία χρόνια εξετάζουν αναλυτικά τη συγκρότηση του σώματος των ελλήνων αξιωματικών και τη θέση του στην ελληνική κοινωνία, ενώ ένα σημαντικό βιβλίο παρουσίασε το ρόλο της εξωθεσμικής παρέμβασης των στρατιωτικών στην εξωτερική πολιτική: Γιάννης Ν. Γιαννουλόπουλος, *«Η ευγενής μας τύφλωσις...» Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική καταστροφή* (Βιβλιόραμα, 1999). Για το κυριότερο ζήτημα για την ελληνική εξωτερική πολιτική και την κοινή γνώμη στις αρχές του 20ού αιώνα, τον αγώνα επικράτησης στη Μακεδονία, λόγω και της αναζωπύρωσης του «Μακεδονικού», τα τελευταία χρόνια έχουν εκδοθεί, με κέντρο τη Θεσσαλονίκη και το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, δεκάδες νέοι τίτλοι που αναφέρονται στο Μακεδονικό Αγώνα, το ρόλο των ευρωπαϊκών δυνάμεων, αλλά και τη «μάχη των ταυτοτήτων».

Για τους Βαλκανικούς Πολέμους εκδόθη-

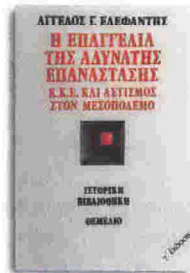
καν τα τελευταία χρόνια αρκετοί τίτλοι, με αφετηρία το σχετικό επετειακό συνέδριο που οργάνωσε το ΕΛΙΑ (*Η Ελλάδα των βαλκανικών πολέμων 1910-1914*, ΕΛΙΑ, 1993). Αντίστοιχα, για την εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και του εθνικού διχασμού επισημαίνουμε τη μελέτη του Γιώργου Θ. Μαυρογορδάτου, *Εθνικός διχασμός και μαζική οργάνωση. 1. Οι επίστρατοι του 1916*, (Αλεξάνδρεια, 1996), την ελληνική έκδοση του βιβλίου του Γεώργιου Β. Λεονταρίτη, *Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο 1917-1918*, (MIET, 2000), και το πρόσφατο βιβλίο του Γιάννη Μουρέθου, *Τα «Νοεμβριανά» του 1916. Από το αρχείο της μεικτής επιτροπής αποζημιώσεων των θυμάτων* ([Πατάκης](#), 2008).

Για τη μικρασιατική εκστρατεία και την καταστροφή του 1922 τα μεγάλα κενά και η αμηχανία της ελληνικής ιστοριογραφίας παραμένουν, παρά την πλούσια συνεισφορά και τις διδακτορικές διατριβές αρκετών νέων ερευνητών, ειδικά στο κεφαλαιώδες ζήτημα των προσφυγικών εγκαταστάσεων. Σημειώνουμε την πλούσια παραγωγή ιστορικών μελετών για τον ποντιακό ελληνισμό, την ολοκλήρωση του πολύτομου έργου του Κώστα Φωτιάδη για την ποντιακή γενοκτονία, αλλά και τη σημαντική έκδοση του τρίτομου αρχείου του Μητροπολίτη Σύμυνης Χρυσοστόμου, με επιμέλεια του Αλέξη Αλεξανδρή (MIET, 2000).

Για τη γενικότερη πολιτική ιστορία του Μεσοπολέμου επισημαίνουμε την ελληνική έκδοση του δίτομου έργου του Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936* (MIET, 2004). Ο Βενιζέλος και η διαχείριση της μνήμης του

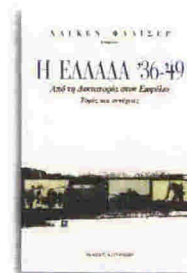
Γιάννης Ν. Γιαννουλάκου
 «Η ευγενής μας
 τύφλωσις...»
 Βιβλιόραμα

Άγγελος Γ. Ελεφαντίδης
 Η Επαγγελία
 της αδύνατης
 επανάστασης
 Θεμέλιο

Στράτος Ν. Δορδανάς
 Το αίμα των αθών
 Βιβλιοπωλείον
 της Εστίας

Χάγκεν Φθάισερ
 Η Ελλάδα '36-'49
 Από τη Δικτατορία
 στον Εμφύλιο
 Καστανιώτης

συνεχίζουν να τροφοδοτούν με πολλούς τίτλους και συλλογικούς τόμους την ελληνική βιβλιογραφία. Αξιοσημείωτο είναι το αυξημένο ενδιαφέρον και για τον Ιωάννη Μεταξά: Το 2005 εκδόθηκαν δύο βιογραφίες του από τους Παναγιώτη Γ. Βατικιώτη (Ευρασία) και τον Ιωακείμ Γ. Ιωακείμ (Παπαδήμας). Πάντως, το δημοφιλέστερο, μετά τη μεταπολίτευση, σχήμα της εξέτασης της κατοχικής και εμφυλιακής περιόδου με αφετηρία την 4η Αυγούστου έχει πλέον εγκαταλειφθεί, λόγω της υπερθέρμανσης του ενδιαφέροντος για την περίοδο 1943-1949. Η πρώιμη ιστορία του ΚΚΕ και του ευρύτερου χώρου της Αριστεράς συνεχίζει να ελκύει πολλούς νέους ερευνητές, χωρίς όμως να ξεπεραστεί η κλασική μελέτη του Άγγελου Ελεφάντη, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης. ΚΚΕ και αστισμός στον μεσοπόλεμο* (Θεμέλιο, 1^η έκδοση, 1999).

Για τη διπλωματική ιστορία της περιόδου τα σημαντικότερα έργα παραμένουν το γενικό έργο του Κωνσταντίνου Σβορόπουλου, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945* (Εστία 2001), και για την τελευταία περίοδο το βιβλίο του Ιωάννη Κοηλιόπουλου για τις ελληνοβρετανικές σχέσεις κατά το 1935-1941 (τελευταία έκδοση, *Η δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Επίκεντρο, 2005). Για

την πρώιμη περίοδο, σημειώνουμε το βιβλίο της Ελένης Γαρδίκας-Κατσιαδάκη, *Greece and the Balkan Imbroglia. Greek Foreign Policy 1911-1913* (Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 1995). Η στροφή αρκετών ερευνητών στη μελέτη του ελληνισμού της διασποράς είναι εμφανής, τόσο για την «παραδοσιακή» Αίγυπτο όσο, κυρίως, για την Αμερική αλλά και την Αυστραλία. Ταυτόχρονα, υπάρχει η τάση για την ανάδειξη της ελληναδικής «πολυμορφίας», με μελέτες για την ιστορία εθνικών ή θρησκευτικών ομάδων, κυρίως για τις εβραϊκές κοινότητες των ελληνικών πόλεων. Αντίθετα, «ανεπιθύμητοι» για τη μητροπολιτική ιστοριογραφία (ή την ελάχιστων εξαιρέσεων) εξακολουθούν να παραμένουν οι μετά το 1923 εκτός της ελληνικής επικράτειας ελληνικοί πληθυσμοί.

Εκτός από την πολιτική ιστορία, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες για το Μεσοπόλεμο εκδόθηκαν δεκάδες εξαιρετικές μελέτες για την οικονομική ιστορία, τις τράπεζες, τη βιομηχανία, την επιχειρηματικότητα και την ελληνόκτητη ναυτιλία, την ιστορία της εργασίας και της νεότητας, αλλά και την ιστορία του αθλητισμού, της εκπαίδευσης, του τύπου και της ιστορίας των πόλεων. Επίσης, τα τελευταία χρόνια έχουν εκδοθεί πολύ σημαντικά συλλογικά έργα για τον 20^ο

ΔΙΑΒΑΣΤΕ

Είδος: Περιοδικό / Κύριο

Ημερομηνία: Παρασκευή, 01-05-2009

Σελίδα: 51,52,53,54 (4 από 4)

Μέγεθος: 654 cm²

Μέση κυκλοφορία: Μη διαθέσιμη

Επικοινωνία εντύπου: 210 3388006

Λέξη κλειδί: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

αιώνα, τα οποία περιλαμβάνουν και εκτενή κεφάλαια για την περίοδο 1909-1940. Όμως, τα κενά για την ίδια περίοδο παραμένουν, γεγονός τουλάχιστον παρήγορο για τους νέους που ξεκινούν να σπουδάσουν ιστορία. Από την άλλη, στο εκδοτικό τοπίο, πολλά καθορίζονται, σήμερα ακόμη περισσότερο, από τις «ανάγκες και τους νόμους της αγοράς», όπως τους αντιλαμβάνονται και τους

βιώνουν οι εκδότες, σε συνάρτηση με πολλούς άλλους παράγοντες, όπως το καίριο ζήτημα των πανεπιστημιακών εγχειριδίων. Αλλά αυτά είναι μια άλλη ιστορία.

**Ο Πέτρος Παπαπολυβίου είναι
Επίκουρος Καθηγητής
Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας
στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.**